

מורגנטאו, הנרי (הבן) (1891-1967)

(Henry Morgenthau Jr.) מדינאי אמריקני. חשיבותו בתקופה השואה נובעת מנכונותו ההולכת וגדלה להפעיל את השפעתו הבלתי-מבוטלת על הנשיא פרנקלין דלנו רוזולט במגמה להמריץ את מאמצי ההצלה של ארצות-הברית. מ' נולד בניו יורק למשפחה יהודית-גרמנית נכבדה. אביו, הנרי מ' האב, התעשר בבנקאות ובעסקי דלא-ניידי, היה פעיל במפלגה הדמוקרטית, וב-1913-1916 היה שגריר בתורכיה. מ' הבין למד חקלאות באוניברסיטת קורנל. המשפחה רכשה חווה גדולה בעמק ההדסון (Hudson) התחתי במדינת ניו יורק, והיתה שכנתה הקרובה של משפחת רוזולט. כבר לפני-כן היו המשפחות קשורות, בגלל מעורבותן בענייני המפלגה הדמוקרטית. בין מ' לרוזולט התפתחה ידידות עמוקה.

ב-1928 נבחר רוזולט למושל מדינת ניו יורק ומינה את מ' ליושב-ראש הוועדה המייעצת לענייני חקלאות. כעבור שנתיים מונה מ' לנציב לשמירת הסביבה. בעת ההיא גובשו כמה מקווי המדיניות החדשניים של התוכנית החקלאית של ה'ניו-דיל' (New Deal – הכינוי למדיניותו של רוזולט). ב-1933, כשנהיה רוזולט לנשיא, מונה מ' לחבר במועצה הפדרלית למשק חקלאי, וכן במינהל האשראי לחקלאות, וב-1934 מונה לשר האוצר, ובכך היה ליהודי בעל המשרה הבכירה ביותר בממשלו של רוזולט. כמה מעובדי המשרד, ג'וזיה דו בויס, ג'ון פלי ורנדולף פול הפנו את שימת-ליבו לפעולותיו של משרד החוץ, שנועדו למנוע כניסת פליטים לארצות-הברית. למ' נודעה השפעה רבה על יחסי החוץ של ארצות-הברית, ובמיוחד על מדיניותה כלפי ה'סדר החדש' בגרמניה, וזאת מכוח סמכותו של משרד האוצר בתחום מתן רשיונות ייצוא. בשלב מוקדם יחסית חש מ' בסכנה לשלום העולם הגלומה במשטר בגרמניה, והמליץ על כוננות צבאית. בעת שוילים דד היה שגריר בברלין סירב מ' לתת רשיון לייצוא הליום לגרמניה. את המאבק שהתעורר לאחר זמן בין משרד החוץ למשרד האוצר בקשר למדיניות ההצלה יש להבין על רקע התערבותו של מ' בענייני מדיניות חוץ, דבר שיצר יריבות בינו ובין שר החוץ קורדל הל. רוזולט היה שותף לדעתם של המצביעים על חוסר האונים של משרד החוץ, ואולם, הוא הסכים בעיקרון לעמדת המשרד באשר למתן קדימה נמוכה ל'בעיית היהודים' בעת המלחמה. אחרי 'ועידת אויאן' ב-1938 ביקש רוזולט ממ' להיות יושב-ראש ה'ועדה המייעצת של הנשיא לענייני פליטים מדיניים' ומ' סירב. אותה עת עדיין לא העלה על דעתו את מזימותיה של ברלין לגבי יהדות אירופה.

בסתיו 1942, משהחלו להסתנן לוויינגטון קטעי מידע בדבר החורבן שהמיטו הנאצים על יהדות אירופה, חש מ' מבוכה הולכת וגוברת. יומניו מעידים כי האשים את משרד החוץ בכך ששם לאל את המאמצים לקלוט בארצות-הברית אפילו אותם פליטים מעטים שיכלו להגר אליה באופן חוקי, על-פי חוק ההגירה. אנשי משרדו מסרו על הניסיון המכוון לעצור את

זרימת המידע בדבר יישום תוכנית 'הפתרון הסופי'. מ' התלונן בפני הל, אך הבחין שאין לשר החוץ מידע בעניין זה וכי אינו מעוניין בו. באמצע 1943 נראה היה כי השמדתה של יהדות אירופה השפיעה על מ' בצורה ניכרת הרבה יותר משהשפיעה על שאר האישים היהודים הבכירים המקורבים לרוזולט.

מ' תמך בתוכניותיו של רוזולט ליישב יהודים באזורים 'ריקים'. שניהם לא רצו לפגוע בעליונותה של בריטניה במזרח-התיכון, ונמנע מהם להביא פליטים לארצות-הברית. הם השתעשעו, אפוא, ברעיון ליישב יהודים באמריקה הלטינית ובאזורים אחרים. ואולם, ב-1943 גבר מ' על הסחבת שנקט משרד החוץ בתגובתו על הצעתה של רומניה לשחרר 70,000 יהודים תמורת תשלום, בהעניקו לארגון ה'ג'וינט' אישור להעביר לרומנים, גרוי גרמניה, 170,000 דולר. ואולם, התוכנית לא יצאה לפועל. אישור אחר להעביר 25,000 דולר ניתן לצורכי תמיכה בילדים יהודים שהסתתרו באותם חלקים של צרפת שהיו בשלטון כיבוש איטלקי.

בינואר 1944 הגיש לו עוזרו ג'וזיה דו בויס דו"ח לשר בדבר שתיקתה של הממשלה הזאת נוכח רצח היהודים' ('Report To The Secretary On The Acquiescence Of This Government In The Murder Of The Jews'). הדו"ח כלל תיעוד באשר ל'חוסר המעש המכוון' של משרד החוץ. מ' מיתן את ההתבטאויות החריפות ביותר במסמך, שינה את כותרתו ל'דו"ח אישי לנשיא' (A Personal Report To The President), וזימן אליו שניים מיועצי הנשיא ממוצא יהודי, בנג'מין ו' כהן וסם רוזנמן, וב-16 בינואר 1944 הגישו שלושתם את הדו"ח לנשיא. בעקבות ביקורם אצלו כונן רוזולט את ה'ועד לעניני פליטים'. כינון הוועדה ופעולתה ציינו את שיאם של מאמצי האמריקנים להצלת שארית יהודי אירופה. ארגונים יהודיים אחדים זקפו לזכותם את גיוסו של מ' למאמץ ההצלה. מכול מקום, ברור שמאמץ ההצלה בא מאוחר מכדי שסייע למיליוני הקורבנות היהודים של מכונת הרצח הנאצית.

בשנים 1944 ו-1945 נתרבו הגילויים של זוועות הנאצים, והם נחשפו במלוא היקפם. אין לקבוע בוודאות באיזו מידה השפיעו הגילויים הללו על 'תוכניתו' של מ' באשר לעתידה של גרמניה לאחר המלחמה. מ' טען כי לתוכניתו הקשוחה ל'פסטורליזציה' של הרייך השלישי לשעבר – פירוק תעשייתה הכבדה של גרמניה והפיכתה לארץ חקלאית – אין כול קשר לשואה. הוא חשש כי תחיית גרמניה תוליך למלחמת-עולם שלישית. את עמדתו הסביר בספר 'גרמניה היא בעייתנו'

(Germany Is Our Problem), 1945, שיצא לאור זמן קצר לפני כניעת הרייך. יורשו של רוזולט, הרי טרומן, נטש במהרה את תוכנית מ'. לדעת טרומן לא היתה התוכנית מעשית, מכיוון שאירופה לא תוכל לחזור לאיתנה מבלי שגרמניה תמלא את תפקידה המסורתית.

כעבור זמן קצר התפטר מ' ממשרתו והקדיש עצמו לעניינים יהודיים. הוא קיבל עליו את כהונת יושב-ראש 'המגבית היהודית המאוחדת' (1946-1950). בין השאר נזקפת לזכותו

הצלחת המסע לגיוס 100,000,000 דולר, סכום שנראה לרבים כבלתי ניתן להשגה. מ' התקרר לקונסנסוס הציוני שהשתלט בקרב יהודי ארצות-הברית. ב-1950 ניאות להיות יושב-ראש חבר הנאמנים של האוניברסיטה העברית, וכעבור שנה הצטרף לפעילות במפעל אגרות מלווה העצמאות והפיתוח, ובחברה האמריקנית לפיתוח ישראל. סמוך למותו ב-1967 היה נתון כול כולו בעניינים יהודיים.